

Marokkaans sprookje in Qatar

Ik vervloek het grootwarenhuis achter mijn hoek. De Delhaize, waar ik zelf als student ooit nog werkte, wordt om de haverklap verbouwd. Elk winkelbezoek voelt anders. Met een winkel wil ik een band opbouwen: de groente- en fruitafdeling die naar mij loent wanneer ik haar binnenloop, de man die uit onvrede brult omdat de jonagold-appelen nergens meer te vinden zijn, de vrouw die dreigt de winkel in brand te steken omdat haar kinderen geen frieten zonder saus eten en uitgerekend die rekken leeg zijn, de vriendelijke kassierster Germaine die me toonde hoe de kassa werkt. Dat vond ik als kind altijd fascinerend: ‘Biep, da’s dan twee euro alstublieft.’ Ik heb het vaak genoeg herhaald. Uiteindelijk heb ik bij Germaine en ook bij de andere collega’s veel geleerd. Vooral dat een huistaak voor aardrijkskunde een pak minder erg is dan een vroege ochtendshift op de bakkerijafdeling. Het was dan ook niet de job van mijn dromen, maar slechts een middel om wat geld op zak te hebben, om mijn krantenabonnement te betalen, om te leren omgaan met geld – wat thuis stellig werd aangeraden. Het was veel boeiender als ik aan de zelfscankassa’s mocht staan. Een beetje toezicht

houden, maar toch vooral lezen. Ik haastte me voor mijn shift altijd naar de kranten en tijdschriften en nam er een *Humo* en een *Knack* om tijdens mijn shift te kunnen lezen. Zo verdiende ik geld en kon ik de meerwaarde in de actualiteit zoeken.

Die flashbacks zijn altijd fijn als ik weer op zoek ben naar de Griekse yoghurt die ik probeer te eten voor mijn poging tot dieet. En toch zie ik ze nooit liggen in de schappen. Ik ga te rade bij oud-collega's, maar ook zij hebben er het raden naar. 'Je weet hoe dat hier gaat: een nieuwe dag is een nieuwe inrichting,' herinneren ze me aan de leuke tijd die ik in de Delhaize beleefde.

Er zijn ook wel pijnlijke herinneringen. Zo stond ik eens achter de kassa en zag ik een moeder zuchtend de rekening in ontvangst nemen. Haar dochtertje wilde de grote zak chips al vastnemen, maar moeder zette daar een stokje voor. 'Kun je alvast dit van de rekening halen,' zei ze, 'zodat ik gepast kan betalen.' In het Frans hoorde ik haar tegen de dochter zeggen dat er 'vandaag niet genoeg geld is om dat zakje chips te kopen, maar morgen misschien wel'. Geen kind zou die woorden mogen aanhoren.

Wel kijk ik altijd uit naar Çois, zeker vandaag. Marokko versloeg gisteren de Belgen op het WK in Qatar in een fenomenale, memorabele wedstrijd die mensen over de hele wereld ontroerde. Zelfs fervente fans van de Rode Duivels vonden de overwinning meer dan terecht. Hoewel François een fervent aanhanger is van het Vlaams-nationalistische Vlaams Belang, blijft zijn voetbalhart vooral kloppen voor

dat van de Belgen. Met gezond verstand is hij doordrongen van de Vlaamse eis, maar zijn hart bloedt en spreekt vooral Belgisch.

'De rellen waren wel wat, hé,' knipoogde hij. 'Maar goed. Proficiat. Jullie hebben dat goed gedaan.' Alsof ik enige verdienste had aan het talent van de Atlasleeuwen. Ik aanvaardde desalniettemin zijn compliment en hielp hem met zijn boodschappen. De eerste keer dat ik mijn hulp aanbood, wilde hij er niets van weten. Het gaf hem een bitter gevoel, zo'n jonge snaak die een voormalige medewerker te hulp schoot. Het verstand kwam gelukkig met de coronajaren: toen het virus Çois beetkreeg, moest hij als alleenstaande wel op iemand rekenen die zijn boodschappen kon doen. Hilde had het zeker ook gewild, maar daarvoor was hij te principieel. De andere burens zouden die vraag zeker ook niet in de wind slaan, maar met hen had hij geen al te beste relatie. Ik vond het maar een kleinigheid. Hij betaalde zijn deel altijd netjes en gaf altijd zeer nauwkeurig zijn boodschappenlijstje door.

Maanden na de corona-ellende zal Çois worden opgenomen in het ziekenhuis. Even leek het er zeer ernstig aan toe te gaan, maar zijn hartinfarct was gelukkig geen doodvonnis. Het tragische aan het leven is dat het soms zeer slecht kan gaan, maar tegelijkertijd op die slechte momenten zeer mooie dingen teweeg kan brengen. Dat is de paradox van het leven: je ontdekt de zin ervan pas wanneer het zich van alle zin ontdoet. Ik zie Çois lijden omdat hij sinds zijn hartinfarct niet meer dezelfde is. Gelukkig kan hij rekenen op een aantal familieleden die af en toe

bijspringen, maar vandaag is Çois helemaal alleen in de Delhaize. Hij vraagt me vriendelijk of ik wil helpen met zijn boodschappen. ‘Met alle plezier. Dat weet je,’ zeg ik tegen hem. Hij wil een melkfles, maar zoekt ook nog een aantal flessen water. En ook een goede fles champagne mag niet ontbreken. ‘Het leven is voor de genietters,’ lach ik. Hij vraagt of ik zelf ook af en toe een wijntje neem. ‘Ik drink niet,’ antwoord ik kortaf. Niet omdat ik dit onderwerp niet wil aansnijden, maar omdat François vermoedt dat religie een rol speelt bij mijn keuze. Hij gaat er namelijk van uit dat ik moslim ben, maar in onze gesprekken heb ik die vraag altijd opengelaten. ‘Voor jou een vraag, voor mij een weet,’ knipoogde ik dan. Het is een vraag die vandaag misschien beantwoord kan worden. Misschien, want ik twijfel nog.

Religie is iets persoonlijks, diep persoonlijks. Een gevoel dat niet altijd onder woorden te brengen is. Het is ook een zoektocht naar het geloof, het verlangen om te geloven. Ja, ik ben opgegroeid in een islamitisch gezin, maar vooral de waarden bepaalden mijn opvoeding, niet de punten en komma’s. Ik voel aan de manier waarop Çois zijn vraag stelt dat het WK voetbal zijn interesse heeft aangewakkerd. Of dat ook zo is, vraag ik hem.

‘Goh, dat is een goede vraag. Ik zie gewoon veel mensen van Marokkaanse origine de straat op gaan. Religie speelt daar toch een rol in? Zeker als al die spelers elke dag het goddelijke eren door te knielen voor Zijne Hoogheid,’ zegt hij. Çois kan zweven tussen werelden: als een volleerd plantkundige slalomt hij tussen bomen en bossen, en als

het moet, wroet hij in de aarde. Hij is altijd nieuwsgierig en op zoek naar nieuwe inzichten. Soms is hij weliswaar verblind door zijn eigen opvattingen, maar hij staat open voor verandering van die opvattingen, soms zonder zelf te beseffen dat hij aan het evolueren is.

‘En eigenlijk, in hoeverre voel jij je Marokkaans?’ wil hij nog weten. Ik vertel hem dat ik nu in een zeer complex vraagstuk ben terechtgekomen: ik moet verbanden leggen tussen etnisch-culturele achtergronden en religieuze overtuigingen. Ik moet verklaren, misschien ook rechtvaardigen, maar vooral de juiste woorden vinden. Marokko is een vakantiebestemming, een plek waar ik veel wilde, jeugdige jaren heb doorgebracht. De nachtelijke gesprekken met familieleden op het dak van het huis van mijn grootouders, de onverbloemde filosofie aan de bar van de oudere familieleden, de verdwaalde nachten in de historische medina’s. Marokko is een deel van mij, voor altijd.

‘Maar Antwerpen, nu nog in België, hopelijk ooit onafhankelijk met een eigen vlag, is de stad waaraan ik denk als mensen willen weten waar ik vandaan kom. Nederlands is de taal die ik spreek, de taal van de Vlamingen. Belgisch is wat ik ben volgens de statistieken van de Nationale Bank. Voor extreemrechts ben ik altijd een Marokkaan. Maar bovenal wil ik gewoon Amir zijn,’ vertel ik hem. Hij knikt instemmend, dit is het antwoord waarop hij hoopte. Çois was niet op zoek naar loyaliteitskwesaties, maar wilde vooral begrijpen. Het onbekende omarmen. De angst die ‘wij’ in zijn ogen veroorzaken, verdient geen afkeuring, maar geruststelling.

‘Ik wil nog iets toevoegen, Çois,’ zeg ik. ‘Door dit WK ben ik mijn Marokkaanse identiteit echt volledig gaan omarmen. Marokkaan zijn werd plotseling niet meer iets vies, maar iets waar velen respect voor hadden. Marokkaan was niet langer synoniem voor maffia en ellende, maar eerder voor een underdog die vecht tot het einde.’

François vindt dat ik de perceptie van mensen van Marokkaanse afkomst overdrijf, maar tegelijkertijd vertrouwt hij me ook toe dat zijn kijk door de acties van Ziyech wat menselijker en genuanceerder is geworden. ‘Dus je kunt als Marokkaan geen wijn drinken omdat je moslim bent,’ duwt hij nog eens op de wonde. Ach, een wonde, dat klinkt dramatischer dan het is, maar Çois is scherp: ‘Mag je die wonde dan wel met alcohol behandelen?’ plaagt hij me.

Ni dieu, ni maître, vat dat geloof perfect samen. Niemand heeft de controle over mijn gedachten. Ik geloof. Oef, wat kan het bevrijdend zijn om soms met slechts twee woorden tot je punt te komen. Maar er sluimert altijd een onderhuidse angst. Angst waarvoor woorden tekortschieten om hem te beschrijven. Is het de angst om verstoten te worden in een samenleving die zichzelf als postreligieus beschouwt? Is het de angst om wantrouwen te wekken als ik zeg: ‘Ik ben een moslim,’ omdat mensen misschien denken dat ik sympathiseer met radicale moslims, die ook alle niet-moslims willen bekeren? Is het de angst omdat ik in de ogen van zeer vrome gelovigen van het geloof ben gevallen? Is het angst omwille van angst? God mag het weten.

‘Ja, François, ik geloof. Alleen is dat niet de reden waarom ik niet drink. Een jonge snul als ik heeft niet meteen oneindig veel hersencellen. Om de achteruitgang wat voor te zijn, onthoud ik me liever. Een wijntje heb ik niet nodig om tot rust te komen en het is gewoon zeer ongezond. Ook frisdrank laat ik om die reden aan me voorbijgaan. IJdelheid is mij als gewone sterveling niet vreemd, dus letten we ook weleens op onze lijn, hé,’ verlos ik hem in één ruk van al zijn vragen. Ik zou eigenlijk nog meer willen vertellen. Over de keren waarop ik in het gezelschap van een seculiere vriend van Algerijnse origine verkeerde en de ober bij het dekken van de tafel meteen de wijnglazen al meenam ‘omdat wij niet drinken’. Over de keren waarop ik te goeder trouw begon te vertellen over mijn individuele geloofsbeleving en al gauw werd gevraagd afstand te nemen van aanslagen die zich lang voor mijn geboorte afspeelden, te duiden waarom homoseksualiteit zo’n beladen thema is bij sommige moslims en te bewijzen dat de rechten voor mannen en vrouwen voor mij gelijk zijn. Die drietrapsraket is zo slopend.

Het kan als een openbaring klinken, maar ook moslims drinken. En niet iedereen die er Marokkaans uit ziet, is ook moslim. ‘Marokko kent een rijke joodse cultuur. Mijn grootouders schoten goed op met die mensen, die na de Tweede Wereldoorlog allemaal verhuisden naar Israël. Marokkaanse joden noemen ze zichzelf, want de Marokkaanse gastvrijheid was in tijden van vervolging altijd een veilig onderkomen,’ zeg ik hem. Een ontdekking, noemt hij het, want hij dacht dat moslims joden enkel naar de verdoemenis wilden brengen. ‘Liefst dan met bommen en granaten, want dan staan

je 72 maagden in het paradijs te wachten,’ zegt hij al grappend. Terug naar het alcoholdebat, zeg ik hem. Bij de les blijven. ‘Misschien schrijf ik ooit wel eens een zelfhulpboek. Zo eentje als Evi Hanssen, getiteld *Sinds ik niet meer drink*. Tips over hoe meditatie de geest kan reinigen, zal men ook wel graag lezen. En wie wil er nu niet lezen over hoe je door *intermittent fasting* plots gezonder kunt leven? Het zal meer dan waarschijnlijk voor geen meter verkopen, maar bij wijze van statement is het misschien geen schone deugd om even onder de aandacht te brengen dat een geloofsovertuiging je verstand niet uitschakelt.’

Hij vindt het een prikkelende gedachte, maar meer woorden wil hij er niet aan vuil maken. Het winkelbezoek heeft vandaag al veel te lang geduurd, en ik vertel hem dat we beter snel kunnen afrekenen, want als wij twee samen zijn, kan dat uren aan gespreksstof opleveren. De kassierster scant zijn producten, en ik voel me weer kinderlijk in zijn bijzijn omdat het als een voorrecht voelt om mee te mogen inpakken en tegelijkertijd het mooiste geluid op de achtergrond te horen. De betaling met geldmuntjes wordt aanvaard, en we lopen de winkel uit. Daar stoppen we alle producten in een aantal stevige winkelzakken. Ik wil ze dragen, maar in de verte zien we Hilde verschijnen. ‘Dag, heren, ik ben mijn portie koriander van vandaag vergeten, en de kruidenier is op vakantie... Misschien naar Qatar voor het WK om voor de Atlasleeuwen te supporteren? En zeg, Amir, proficiat met de winst, hé,’ zegt ze.

Met Çois wisselt ze weinig woorden. Alles om hem maar niet te betrappen op een racistische uitspraak. Zo

waakzaam als zij is, zo’n flapuit is hij. ‘Zolang ze de boel maar niet in de vernieling rijden, is het allemaal goed voor mij,’ provoceert hij Hilde. We schaterlachen in koor. Humor is het gereedschap dat we nodig hebben om elkaars meningsverschillen te overbruggen. Zet drie burens bij elkaar en je krijgt vier meningen over de wijk. We zijn het lang niet over alles eens, maar toch staan we hier met zijn drieën te discussiëren over de gestegen prijs van eieren.

François komt uit een katholiek gezin, terwijl Hildes ouders hebben decennia geleden hard gestreden tegen de almacht van de katholieke kerk. Dat vrijzinnige spreekt Hilde enorm aan, maar ze benadrukt altijd dat ze geen afkeer heeft van religies, alleen wantrouwen. Te mannelijk gedomineerd en te dogmatisch, vindt ze het. Ze maakt ook altijd duidelijk dat ze niets tegen moslims heeft – haar favoriete bakker is er één – maar de hoofddoek in de klas gaat voor haar toch een stap te ver.

‘We gaan toch niet weer dat monster van Loch Ness naar boven halen,’ bijt ik van me af. Ze wil zich al meteen excuseren, maar ik stel haar gerust dat religies alleen maar overeind kunnen blijven door een kritische onderstroom. De macht moet je van alle kanten bevragen, politiek en religieus, het maakt me niet uit waar de macht zijn gezag aan ontleent, het moet en zal bevraagd worden. Het stelt haar gerust. ‘Je mag me zeker op het rechte pad houden wanneer ik uit de bocht vlieg, Amir.’ Een oproep die op een koude steen valt, want ik ben vandaag niet van plan een debat over de hoofddoek te voeren.